

27.33x30.9	31	עמוד 8	מקור ראשון - דיוקן	17/12/2010	25340851-8
אוניברסיטת בר איל - 80039					

מי בא לאמא?

עד היום ילדים עד גיל שש שהוריהם נפרדו נשארו אוטומטית אצל האם. המלצותיה של ועדת שניט עומדות לפתוח את סוגיית המשמורת לדיון מחודש. ארגוני הגברים מברכים, אולם במועצה לשלום הילד, כמו גם בארגוני הנשים, חוששים ששינוי החוק יקנה אמצעי סחיטה נוסף נגד נשים, ויביא לחוסר יציבות בחיי הילדים

חגית ששור, עמ' 8

25340855-2	17/12/2010	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 8	32	22.51×35.59
אוניברסיטת בר איל - 80039					

גיל רך, בעיה קשה
בקרוב עשויה להתבטל 'חזקת הגיל הרך', שנותנת לאם גרושה משמורת אוטומטית על ילדיה הקטנים. במועצה לשלום הילד צופים קטסטרופה חגית ששר

מעשפט

שניט

| חגית ששר |

היא לוקחת את הילד לגן, הוא לוקח אותו לג'מבורי. היא רושמת אותו לחוגים, הוא קובע לו תור לרופא. היא משיבה אותו לישון, הוא דואג לו לאספקת דגני הבוקר האהובים עליו. אה, והם גם גרושים. אבל זה לא מפריע להם להשקיע את מרב המרץ והאהבה בנכנם המשותף. אם יש חילוקי דעות סביב נושאים כספיים ואחרים, הם באים לידי ביטוי הרחק מטווח ראייתו של הפעוט, שלא ייבהל חלילה. את התמונה האידילית-עדיכתיאפשרית הזו מבקשת ועדת שניט להפוך לגרמנה בארצנו. זאת, באמצעות ביטול המשמורת הניתנת לאחד ההורים, וקביעת 'אחריות הורית' משותפת במקומה. מצדדי המלצותיה של הוועדה אומרים כי הסדר כזה תואם יותר את המציאות של שנות האלפיים, שבה האבות החדשים נוטלים חלק מלא בגידול הילדים, ולא משאירים זאת באופן בלעדי לאישה הקטנה שבבית. "כרופא אני רואה אבות שמגיל ינקות הם אלו שמטפלים בילד, כולל אנשי קריירה שמפסידים ימי עבודה לשם כך", מספר ד"ר מוטי חיימי, בעצמו גרוש ואב לשניים. "הם מגיעים למרפאה עם מנשא וילד קטן בתוכו. הם בסדר גמור, הם לא פחות טובים מאמהות".

במקרים תתולוגיים של המשך הסכסוך לאחר הגירושין, הדרשה למשמורת המשותפת היא רק דרך להמשיך את השליטה של הגבר בחיי גרושתו, אומרת מהעבר האחר עו"ד גלי עציון מ'נעמ"ת. "יש הרבה מאוד גברים שיודעים לדבר יפה, כשבפועל מדובר באנשים אובססיביים שהמשמורת היא מבחינתם עוד כלי לשלוט בנשים שלהם, כי הם לא השלימו עם הפרידה".

תחרות יוצרת הכפשה

כיום, כאשר הורים גרושים או כאלה המצויים בהליכי גירושין אינם מצליחים להגיע להסכמה על המשמורת של ילדיהם או על הסדרי ראייה, מתבקשת פקידת הסעד לתת המלצות להסדרים כאלה. "על פי החוק במדינת ישראל, שני ההורים הם האפטרופוסים הטבעיים של ילדיהם", מסבירה סימונה שטיינמן, פקידת הסעד הראשית לסדרי דין. "מתוך כך יש לשניהם סמכות לקחת חלק בהחלטות על הילדים, הווי אומר: חינוך, בריאות, מגורים וגידול. כאשר הילד צריך להיכנס למערכת החינוך או לקבל טיפול רפואי ונפשי, הדבר יכול להתקיים רק בהסכמת שני ההורים. כיום קבוע בחוק המושג משמורת והסדרי ראייה לילדים מעל גיל 6. מתחת לגיל זה, חזקת הילדים תהיה של האם, אלא אם כן הוכח שהיא אינה יכולה לגדלם. האב יכול לבקש משמורת בכל שלב, ובית המשפט יחליט אם להיעתר לבקשה".

בפועל, אומרת שטיינמן, כאשר הורים אינם מצליחים להגיע להסכמה על משמורת והסדרי ראייה, הדברים תמיד יגיעו לפקידת הסעד, בלי קשר לגילו של הילד. "עצם העובדה שההורים מצויים בסכסוך, משמעותה פגיעה בילדים. הם נחשפים למריבות קשות, להכפשות ההדדיות של ההורים, לדרישות מצד כל הורה שיהיו

'נאמנים' רק לו. לכן, הורים שבאמת רואים את טובת הילדים לגדל עיניהם, יודעים שהם צריכים להגיע להסכמות ולפשרות". ועדת שניט מונתה בשנת 2005 כדי לבחון את הכללים הקיימים לחלוקה ולשיתוף באחריות ההורית בתקופת הגירושין ולאחריה. בין השאר התבקשה הוועדה לבדוק אפשרות לשינוי "חזקת הגיל הרך", סעיף בחוק שקובע כי אמהות יקבלו באופן אוטומטי משמורת על ילדים שעדיין לא מלאו להם 6 שנים. בראש הוועדה עמד המשפטן והסוציולוג פרופ' דן שניט, שהיה בעבר ראש בית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל-אביב. לצדו היו חברים בה שופטים, יועצים משפטיים, דיין מבית הדין הרבני ומומחים לענייני משפחה ורווחה. בשנת 2008 פרסמה הוועדה דו"ח ביניים שהוגש לשר המשפטים. בד' בנובמבר 2010 התכנסה הוועדה בפעם האחרונה, והגישה לשר המשפטים את המלצותיה. בימים אלו, בתום חמישים ישיבות, היא מכינה את הדו"ח הסופי.

המלצות הוועדה עשויות להיות הרות גורל להורים שנמצאים בהליכי גירושין. ההמלצה המרכזית היא לבטל את "חזקת הגיל הרך" ובמקומה לקבוע בחוק כי זכותו של כל ילד היא ששני הוריו יהיו אחראים לשלומו ולרווחתו. במקום "חזקת הגיל הרך", מציעה הוועדה הגדרה ערכנית יותר של "אחריות הורית".

אם יאמץ השר את ההמלצות יתקיים ההליך הקבוע: תזכיר החוק יפורסם לתגובת הציבור, ובמשך שמונה ימים יוכל כל מי שחפץ בכך להגיב עליו. יועצי השר או נציגי הוועדה יבדקו את תגובות הציבור, ולאחר מכן תובא הצעת החוק לאישור הממשלה ותוגש לכנסת. לאחר שיאושר החוק, האם כבר לא תהפוך באופן כמעט-אוטומטי ל"הורה משמורן" – זה שמקבל את החזקה הפיזית על הילדים ומגדלם בביתו – ותחת זאת יהיה על ההורים לשתף פעולה בגידול לדיהם. במידה שלא יצליחו להגיע להסכמה ללא סיוע חיצוני, יוטל עליהם להיעזר במגשר או מתווך אחר.

שטיינמן מכירה את מסקנותיה של הוועדה, ומאמצת אותן בחום. "השיח בוועדה לא עוסק ב'משמורת', אלא ב'אחריות הורית'. עד היום מי שקיבל את הילדים היה ההורה 'הטוב יותר'. למיטב הבנתי, נכון היה להפסיק לדבר במושגים כאלה. נכון יותר שכל הורה יעשה למען הילד את מה שהוא טוב בו, כי בשיח של משמורת ההורים היו עסוקים בהכפשה. התחרותיות הובילה להכפשת הצד השני, מה שבאופן ישיר פגע בילדים".

כל מפגש הוא פצע

זה נשמע טוב. אולי טוב מדי: הנה ישבה ועדה על המדוכה ושמה קץ למצב האיום שבו ילדים משלמים את המחיר על גירושיו הוריהם. לא עוד הורה אחד יישא באחריות לילד, וההורה השני יתפקד באופן וולונטרי. רבות מההכפשות והמריבות שמלוות הליכי גירושין מכוערים, ייעלמו. האחריות לשלומם של הילדים תוטל על שני ההורים.

למרות האידיליה, המחשבה שחוק כזה יתקבל מעבירה צמרמורת בגווה של אסנת (שם בדוי), שנמצאת בעיצומו של הליך גירושין כואב. "אחת הסיבות המרכזיות לגירושין שלנו היא שבעלי לא תפקד כאב וכבעל. כל ההתנהגות שלו כלפיי וכלפי הילדים הייתה קרה וגסת רוח. הוא אמנם לא פגע בנו פיזית, אבל הוא העליב והשפיל אותי ובעיקר אותם. מין השפלות קטנות, שהיו נאמרות בציניות. הילדים היו בולעים את הרוק ומנסים שוב לגעת בו, להשיג ממנו מבט אוהב או מילה טובה. הם כל הזמן ניסו לרצות אותו כדי שיאהב אותם, אבל הוא רמס והשפיל".

לדברי אסנת, בעלה מעולם לא היה שותף בגידולם של שני הילדים, בן חמש ובת שלוש. "לעיתים רחוקות הוא לקח אותם בבוקר לגן, למרות שטכנית לא הייתה לו בעיה לעשות זאת מדי בוקר. מהעבודה הוא חוזר בשעות הערב המאוחרות, אחרי שהם כבר הלכו לישון. בסופי שבוע הוא בעיקר ישן. לפעמים חשבתי שעדיף שיחקלו בו כמה שפחות, כי כל מפגש היה פוצע אותם, בעיקר את הגדול שאליה הוא התנכר באופן מיוחד".

משלא יכלה לשאת זאת יותר, החליטה אסנת להתגרש. תחילה הביע הבעל התנגדות, אולם כעבור זמן קצר הוא שינה אסטרטגיה: הסכים לגירושין, אך תבע משמורת משותפת על הילדים. "הוא אמר שימרר לי את החיים, ואני לא ידעתי כמה קל יהיה לו לעשות את זה", מספרת אסנת. "פתאום הוא תבע משמורת משותפת. מאב שהילדים פשוט לא עניינו אותו, הוא הפך ללחם וזכיות האבות האהבים. אפשר ממש להשתכנע כשהוא מדבר על האהבה שלו לילדים, ואיך נקרע לבו כשהוא לא איתם. מאוד קל ללכת שבי אחר האמירות האלה, אם לא בודקים לעומק עוד כמה גורמים".

"התגרשתי כדי להתנתק ממנו. המחשבה שהחוק יחייב אותי לעמוד איתו כל הזמן בסוג של קשר, גומרת אותי. אני כבר צופה את מה שהוא עתיד לעשות לי, ובאילו מניפולציות הוא ישתמש. אני לא חושבת שאוכל לשאת זאת".

עו"ד גלי עציון, שהייתה חברה בוועדת שניט והתנגדה להצעת החוק, אומרת כי היא מכירה היטב את סגנון הפעולה שמתארת אסנת. לטענתה, האבות שבאמת ובתמים רוצים להקדיש עצמם לגידול ילדיהם מהווים אחוז נמוך, חד-ספרתי, מכלל האבות הגרושים. ובכל זאת, קולם של האבות הדורשים משמורת משותפת נשמע היטב, והוא שגרם לשרת המשפטים בשנת 2005, ציפי לבני, למנות את ועדת שניט לחקור את צדקת טענותיהם.

"הסיפור האישי שאבות כאלה מספרים הוא מאוד מפתה", אומרת עציון. "לכאורה, מה הם בסך הכול מבקשים? רק לגדל

26.96x32.7	33	עמוד 8	מקור ראשון - דיוקן	17/12/2010	25340862-0
אוניברסיטת בר איל - 80039					

ועדת שניט סיימה את עבודתה, והמלצותיה עשויות להיות הרות גורל בעבור אלפי ילדים שהוריהם התגרשו. מצדדי הוועדה טוענים כי סוף־סוף יזכו גם האבות הגרושים להיות הורים של ממש לילדיהם. המתנגדים טוענים כי אותם אבות אף פעם לא הביעו להיטות יתרה למלא את התפקיד. ומה עם הילדים? ממשיכים להיקרע בין ההורים

25340866-4	17/12/2010	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 8	34	26.95x32.88
אוניברסיטת בר איל - 80039					

ביחוד את הילדים. בפועל, אף אחד לא רואה את טובת הילד המסכן, שהולך עם שקיות ממקום למקום". אבל יש גברים שגם אחרי הגירושין רוצים למלא את תפקיד האב. מדוע להתנגד בכל מקרה למשמורת משותפת?

"זוגות שרוצים להגיע בהסכמה למשמורת משותפת, ברמת הילדים זה מבוך כי יתקיים ביניהם שיתוף פעולה. אבל כשאין הסכמה, לטובת הילד צריך לצמצם עד כמה שניתן את אפשרויות המריבה. המקום העמום שמציעה הוועדה רק יגביר את המריבות בין ההורים".

רכוש ושמו ילד

עציון מספרת כי לבקשת הוועדה, בדקה מאה הסכמים של זוגות שהתגרשו ולהם ילדים מעל גיל 6. "מתברר שגם כאשר לא קיימת 'חזקת הגיל הרך', בלמעלה מ90 אחוזים מהסכמי הגירושין לא הייתה משמורת משותפת. אין בקשה למשמורת כזו, כי זה לא באמת העניין. מי שממשיך להיות ההורה שדואג לילדים גם אחרי גיל 6, זו האם".

אגב, נתונים שמביאה שטיינמן מאששים את טענותיה של עציון. מתוך 4,200 תזכירי המלצות למשמורת שניתנו בשנה החולפת, 3,150 היו למשמורת אם, 740 למשמורת אב ורק 309 המלצות למשמורת משותפת. "הנושא של חשיבה על משמורת משותפת הוא יחסית חדש", מתרצת זאת שטיינמן, שכאמור מצדדת במסקנות ועדת שניט.

"יש סעיף סטנדרטי בהסכמי הגירושין, שלפיו הילד אמור לחלק את החופש הגדול בין אביו לאמו", ממשיכה עציון. "תראי לי איפה מתקיים הסעיף הזה? וכשמתקשרים מבית הספר להגיד שהילד חולה, מי ברוב המקרים ייסע להביא אותו הביתה? המספרים מדברים בעד עצמם. מהניסיון שלי ב'נעמת', שיש לה 30 לשכות ליערץ משפטי, ומאלפי ההסכמים שראיתי עד היום, ביותר מ90 אחוזים מהמקרים מי שנשארת לנהל את ה'פריקט' של ילדים זאת האישה".

דיברת על רצונם של גברים גרושים להמשיך לשלום באישה באמצעות המשמורת המשותפת. אבל יש מן הסתם גם סיבות נוספות לבקשת משמורת.

"נכון, נתקלתי במקרים רבים שבהם דרישה כזו מצד האב נועדה למעשה להקטין את סכום המזונות שהוא משלם".

הציוני. אם המשמורת משותפת וההורים חולקים באופן שווה את גידול הילדים, למה לא להפחית את המזונות? "משמורת משותפת לא בהכרח מובילה לחלוקה שווה של הזמן שהילד יהיה אצל כל אחד מההורים. בשורה התחתונה, אפשר להשתמש בה כשוט. 'משמורת משותפת' היא אמירה מאוד פוליטקליקורקט, מס שפתיים שנשמע יפה ושיווני, אבל לא הגענו לשוויון עם הדין הקיים בארץ. בסוף הסיכוב הזה נעמדו באותו מקום, בהבדל אחד: הגשים תקבלנה פחות מזונות עבור הילדים, שבכל מקרה יהיו אצלן".

כזה הוא המקרה של עינת (שם בדוי), שבעלה לשעבר דרש וקיבל משמורת משותפת. "בטענה שחלק גדול מההוצאות מוטלות כעת עליי, הוא הצליח להפחית את דמי המזונות", היא מספרת. "בפועל הוא עובד עד שעות מאוחרות, והילדים כמעט לא נמצאים אצלו. אני שמחה שהילדים גדלים אצלי, כי בלעדיהם אני מרגישה ריקנות גדולה, אבל אני לא יכולה לעבוד שעות נוספות ולהגדיל את ההכנסה. ההוצאות שלי על גידול הילדים נשארו אותן הוצאות, יכולת ההשתכרות שלי נותרה אותה יכולת, אבל בפועל אני מקבלת פחות מזונות. כבר די ברור לי שאין טעם להיאבק על כך, כי המצב לא ישתנה".

עציון יודעת לספר על מקרים קשים נוספים שבהם הובילה המשמורת המשותפת לפגיעה בנשים. בין היתר סייעה לאישה שבעלה קיבל משמורת משותפת על הילדים, אך כיוון שעבד עד שעות מאוחרות, לא יכול היה לטפל בהם. מי שהגיעה לביתו לשמור על הילדים הייתה האישה, שלא יכלה לשאת את המחשבה שמתפלת תשמור עליהם במקומה. כך מצאה עצמה מטפלת בילדים במשרה מלאה, ומקבלת מזונות רק עבור מחצית הזמן.

"הטיעונים בעד החוק, כמו 'לד צריך שני הורים', נשמעים משכנעים מאוד", אומרת עציון. "אבל התיקון

לחוק יגרום להרבה מאוד התדיינויות, וילדים לא צריכים את כל הטלטלות הללו. זה יהפוך לחלוקה מחדש של הרכוש שקוראים לו ילד".

קלף המיקוח האחרון

גם פרופ' רות הלפריך־קדרי, ראש מרכז רקמן למעמד האישה בפקולטה למשפטים בבראילן, אומרת כי הצעת החוק שניסחה הוועדה אינה מקובלת עליה. כסגנית נשיאה בוועדת האו"ם לביעור אפליה נגד נשים ומומחית לדיני משפחה, היא צופה את הקשים שייווצרו אם תבוטל חזקת הגיל הרך. התוצאה, לדבריה, תהיה שני אנשים מלאי כעסים מתקוטטים מעל לראשו של הילד, באין גורם חיצוני שיחליט בתחילת התהליך מי מהם הוא המטפל העיקרי.

הלפריך־קדרי ומרכז רקמן לא הסתפקו בהתנגדות נחרצת להצעת החוק, אלא אף ניסחו הצעה חלופית, שהונחה על שולחן הכנסת בידי הח"כים אורי אורבך ואורית זוארץ. "העמדה שלנו היא שלא צריך לשנות את המצב הקיים", אומרת הלפריך־קדרי. "גם אם אין יותר מקום לחזקה מגדרית שמעדיפה את האם, העמדה של ועדת שניט, שמשאירה את זירת משמורת הילדים ללא הנחיה ברורה של חזקה, היא לטעמי העמדה הקשה ביותר".

מדוע?

"ועדת שניט מדברת על שינוי טרמינולוגיה חניחת תגיות של 'הורה משמורן' ו'הורה שאינו משמורן', אבל אחת ההשלכות היא שלא יהיה זיהוי של הורה מסוים כהורה עיקרי, ולא יהיה בית עיקרי לילד. וכך, בחיי היומיום יעלו הרבה שאלות בעייתיות: למי פונה המורה? מי ההורה האחראי למעשה ילדיו? מה הכתובת העיקרית של הילד? שאלות כאלו יצוצו על כל צעד ושעל, והיו להן השלכות ברמה המעשית וברמת ההוות הפנימית של הילד. ילד זקוק לעוגן עיקרי, ואסור להחמיץ את הדבר החשוב הזה".

אלו חלופות היית מציעה?

"לפי העמדה שלנו, ההורה שמילא את התפקיד המשמעותי בחיי הילד הוא זה שיקבל את החזקה. צריכה להיות 'חזקה ראשונה' להורה העיקרי ו'חזקה מסייעת', על פיה האם היא המטפל העיקרי, ומי שטוען אחרת צריך להוכיח זאת (החזקה המסייעת) תבוא לידי ביטוי כאשר יש מחלוקת מי שימש הורה עיקרי בשנות הנישואין – ח"ש). הדגש הוא שלא הכול פתוח, לא כל סכסוך מתחיל מאפס, ולא לכל סכסוך יהיה צורך להביא מומחים. ברגע שאין שום חזקה ואי אפשר לחזות מראש את התוצאות, הכול פתוח וכל סכסוך הוא לחומה".

המלצות הוועדה, אומרת הלפריך־קדרי, יותירו את הזירה הרגישה של חזקת הילדים חשופה לארטיילריה משני הצדדים. "במצב כזה, מי שיש לו יותר אורך רוח ויכולת כלכלית, והוא פחות מושקע רגשית – יהיה זה שינצח".

היכולת הכלכלית היא בדרך כלל של הגברים. בעיניך הם גם אלו שפחות מושקעים רגשית?

"אני לא רוצה שישתמע שגברים לא מושקעים רגשית בילדים, אבל בנסיבות ובמצאיאות החברתית הקיימת יש הבדל איכותי בין האמהות והאבהות, וההבדל הזה משפיע על יחסי הכוח בסכסוך".

לכך צריך להוסיף את ההשפעה של הפסיקה ההלכתית על המציאות המשפטית במדינת ישראל. בגלל ההבדלים ההלכתיים בין גבר נשוי לבין אישה נשואה – למשל בכל הקשור לחיים עם בני זוג אחוים בטרם הושלם הליך הגירושין – כוחה של האישה בגירושין נמוך משמעותית מכוחו של הגבר. פעמים רבות נדרשו נשים לוותר על כל הזכויות המגיעות להן מתוקף ההלכה, כדי לרצות את הבעל הסרבן ולהניע אותו למתן גט. "המדכיב היחיד שלא היה עד כה קלף מיקוח במלחמה להשגת גט הוא חזקת הגיל הרך", אומרת הלפריך־קדרי. "ואז באה ועדת שניט והוסיפה כוח עצום לגברים, שיכולים להתנות כעת יותר נתנים בתמורה למתן הגט".

באוסטרליה, היא מספרת, התקבל חוק דומה, ותוצאותיו היו קשות. "החוק שם אמנם לא קבע העדפה למשמורת משותפת, אך הוא התנסח בצורה עמומה על כך ש'יש לשמר את הקשר עם הילד', ובתי המשפט פירשו את הדברים כמשמורת משותפת. מחקרים שנעשו בהמשך

גילו שרווחת הילדים נפגעה קשות: אצל זוגות שרמת העוינות ביניהם גבוהה – זוגות שמגיעים לבתי המשפט, רמת העוינות ביניהם גבוהה – מצבם הנפשי של הילדים שהוחזקו במשמורת משותפת היה רע מאוד".

מחקרים ממדינות נוספות, אומרת הלפריך־קדרי, מעידים כי ביטול חזקת הגיל הרך לא שינה באופן מעשי את שיעור הזמן שהילדים שהו אצל האמהות. כך למשל בקנדה, שם ארגוני אבות לוחמניים הצליחו לגרום להקמת ועדה ממלכתית וכסופו של דבר הביאו לשינוי המצב המשפטי. מעשית, האמהות היו אלו שהוסיפו לטפל בילדים, אבל הן קיבלו פחות מזונות בגלל המשמורת המשותפת־לכאורה.

לא רק הגיאוגרפיה חשובה

מנגד ניתן למצוא אבות שסיפוריהם אכן מעוררים הזדהות ומחשבות שניות על הרלוונטיות של 'חזקת הגיל הרך'. אבות שמבקשים להעניק לילדיהם כמה שיותר ומוכנים לוותר ולהקדיש מעצמם, אך החוק הנוכחי מציב בפניהם משוכה גבוהה.

ד"ר מוטי חיימי, מומחה ברפואת ילדים, חווה על בשרו את השלכותיה של חזקת הגיל הרך; שני ילדיו היו מתחת לגיל 6 כשהתגרש מאשתו. "זה פגע בי כרעם ביום בהיר", הוא משחזר. "למרות שהייתי אבא מעורב וטיפולתי בילדים מעל ומעבר, אשתי דרשה לקבל את המשמורת על הילדים".

איך התבטאה המעורבות שלך עד אז?

"התחלתי עם אשתי בחופשת הלידה, טיפלתי בילדים, חיתלתי אותם והייתי תמיד אחראי על הרחצה. הילדים שלי הורגלו לשני הורים במשרה מלאה, ולא חשבתי שזה צריך להשתנות אחרי הגירושין. ידעתי שבמדינות מתקדמות יותר מאיתנו קיימת משמורת משותפת על הילדים. התחלתי לחפש חומר על הנושא, וראיתי שבארץ אין הרבה ניסיון בתחום". את החומרים שמצא בשפה האנגלית, תרגם ופרסם למען אבות אחרים שסובלים מצוקה דומה.

"בהתחלה אשתי לא התנגדה למשמורת משותפת", ממשיך חיימי, "אבל עורך הדין שלה יעץ לה לדרוש משמורת מלאה, כי יש בצדה רוח כספי, בעוד משמורת משותפת לא תספק לה מזונות מלאים. מבחינתי עניין המזונות היה צריך להיות נפרד מהמשמורת, כי אסור שהנושא הכספי יהווה חלק מההחלטה. אמרתי שאני מוכן לשלם מזונות מלאים, אבל שלא יכרכו אותם במשמורת. ילדים לא צריך לקנות בכסף, מה שחשוב זה התפתחותם הנפשית. זה לא עוד מזון בבית שמעבירים. לשמחתי השופט השתכנע וגם פקידת הסעד, למרות שבתחילה היא התנגדה".

ממה נבעה ההתנגדות?

"היא חשבה בצורה מסורתית, שילדים צריכים להיות עם אמא. אבל אז היא ראתה שבשנים האחרונות ישנם יותר ויותר אבות שמטפלים בילדים במהלך הנישואין. הבאתי לה מחקרים מהעולם שמוכיחים שמשמורת משותפת טובה יותר לילדים באופן דרמטמעי".

חיימי מסתמך בין היתר על מאמר מאת הפסיכולוגית האמריקנית ג'ואן קלי, ובו אוסף מחקרים שמצביעים על התועלת שהפיקו ילדים ממשמורת משותפת. הילדים הללו, מסביר חיימי, יכלו להיות בקשר עם שני ההורים, למרות שחיו בשני בתים שונים. עוד הוכח כי משמורת משותפת מביאה להישגים לימודיים וחברתיים גבוהים יותר, לעומת רמת אלימות גבוהה בקרב ילדים שנשלחו למשמורת של הורה אחד בלבד.

משמורת משותפת מחייבת חיכוך תמידי בין ההורים הגרושים, ויכולה להצית מריבות. אולי החיכוך הזה לא כל כך בריא לילדים?

"זאת אמונה לא נכונה, אפילו הזויה. הרי גם במצב הקיים יש הסדרי ראייה ויש מפגשים שעשויים להוביל לחיכוכים, מה גם שצד אחד נמצא בעמדה נחותה ולכן מרגיש מקופח.

"יש טענה שאומרת שזה מאוד מבלבל ילדים, להיות פעם בבית הזה ופעם בבית השני. זאת שטות; ילד צריך יציבות רגשית, ואותה הוא יקבל אם יידע שאבא ואמא

25340871-0	17/12/2010	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 8	35	26.65x32.87
אוניברסיטת בר איל - 80039					

שלו אוהבים אותו כמו לפני הגירושין, ושיש לו זכות לשני הורים במשרה מלאה כמו קודם לכן. אין משמעות ליציבות הגיאוגרפית. הרי גם במשמורת של אמא, הילדים ישנים חלק מהלילות אצל אבא."

אז מה היתרון הגדול במשמורת המשותפת?

"קודם כול בהרגשה של האב שהוא שווה ערך לאם, כפי שזה צריך להיות, וגם בהרגשה של הילדים שההורים שוי ערך בהחלטות שלהם. ועוד דבר, במשמורת משותפת אמא לא יכולה לעבור דירה בלי להודיע לאבא, כי שניהם שותפים בגידול הילדים. הם מתחלקים בימי הולדת, באספות הורים ובכל מה שקשור לטיפול. במשמורת משותפת האבות מרגישים מחויבים יותר, ושותפים לכל מה שצריך בענייני חינוך ובריאות. אני יכול להעיד על עצמי שהילדים נמצאים אצלי בכל זמן שיש בכך צורך, בלי קשר ל'ימים שלי'."

אולי אתה לא האבא הממוצע.

"יש היום הרבה 'אבות חדשים'. נכון שיש אבות שלא מעניינים אותם הילדים, ולכן אני לא אומר שצריך לתת משמורת משותפת באופן אוטומטי. אבל אני אומר שכאשר זוג מתגרש, צריך לבחון קודם כול את הרעיון הזה. אם השופט מתרשם שהאב לא היה שותף לגידול הילדים, ורק עכשיו בגירושין הוא פתאום דורש משמורת משותפת – אז כבדהו וחשדהו. כל מקרה לגופו."

יש אבות שטוענים שאמנם בשנות הנישואין הם לא היו המטפל העיקרי, אך רק מכיוון שהיו עסוקים בפרנסת המשפחה. גם להם צריך לאפשר משמורת משותפת?

"אם אב לא מטפל בילדים, לא נוגע בהם וכמעט לא רואה אותם במשך שנים, אי אפשר להתעלם מכך, גם אם הסיבה הייתה טרדה בענייני פרנסה. לפעמים זה קצת מוגזם. אבל אני נתקל גם במקרים הפוכים – מרגע הגירושין האבות לא פוגשים את ילדיהם, לא יודעים איך הם נראים, וכואב הלב על הילדים האלה. זה פשוט מזועזע. "אב שגידל את ילדיו באהבה – למה לא לאפשר לו משמורת משותפת, לפחות כניסיון? החברה קצת התקדמה וצריך לפתוח את הראש לדברים חדשים, לא להיות שבויים בדוגמות ששיסות לעידן אחר. בדור של סבא שלי ושל אבא שלי גידול ילדים לא היה עניין של גברים, אבל היום האבות מאוד מעורבים. אני ממש מתענה כשהילדים לא אצלי."

ההשפלה אפקטיבית

גם פרופ' אבי שגיא-שוורץ, שהיה חבר בוועדת שניט, אינו מקבל את הטענה שהתיקון לחוק ייצור 'בלבול זהות'. "ילדים מסתדרים מצוין עם שני בתים", אומר שגיא-שוורץ, דיקן הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת חיפה. "מדובר בטענה טקטית של עורכי דין וארגונים פמיניסטיים. עורכי הדין מעוניינים בהסלמת המצב בין בני הזוג מסיבות כלכליות, ולכן הם גורמים להעצמת הקונפליקט."

ילדים משמשים פעמים רבות כקלף מוקד, ומכל ההתכתשויות סביבם הם יוצאים נפגעים. זה לא עלול להחמיר אם תביטל חוקת הגיל הדר, שבחלק מהמקרים מונעת את המאבק?

"הילדים נפגעים מעצם העובדה שהוריהם מתגרשים, ומכך שהם הולכים לחיות עם שני הורים שמתגוררים בבתים שונים. הקונפליקט הגדול שעליו את מדברת קיים ב־10 אחוזים מהמקרים בערך, וכל הגישה של ארגוני הנשים לא רלוונטית ל־90 האחוזים האחרים, שבהם ההורים מוצאים פתרונות ומסגרות. באותם 10 אחוזים של מקרים קשים מדובר באנשים שבמקום לראות את טובת ילדיהם, עסוקים בקונפליקטים של עצמם. אני רואה את הילדים האלה מטופלים במרכז להתפתחות הילד שבראשו אני עומד, ומדובר במקרים עצובים מאוד. הסיכוי לשפר את מצב הילדים הוא על ידי נטרול עורכי הדין וכל הטקטיקות והמניפולציות שלהם."

יש מאפיינים למשפחות שמגיעות לקונפליקט בעצימות גבוהה?

"אנחנו לא יודעים בוודאות מה תורם לכך. בדרך כלל אפשר למצוא קונפליקט קשה אצל אנשים שנחשבים נאורים מאוד – מהנדסים, אנשי הייטק, עורכי דין וכדומה.

פרופ' אבי שגיא-שוורץ:

"המסר של בית המשפט צריך להיות שהוא לא נותן העדפה לאף אחד מההורים. כשאתה נותן העדפה, אתה מעצים את האחד ומקטין את האחר, וכך לעולם לא יהיה פתרון. ברגע שיוצרים שוויוניות, מגבירים את המוטיבציה להידבר למען הילד"

ילד זקוק לעוגן עיקרי. פרופ' הלפרין-קדרי

אני מגדיר את המצב שהם נכנסים אליו כאי־שפיות זמנית, והשאלה היא איך אנחנו עושים שם סדר. לדעתנו, במקרים כאלה המסר של בית המשפט צריך להיות שהוא לא נותן העדפה לאף אחד מההורים. כי כשאתה נותן העדפה, אתה מעצים את האחד ומקטין את האחר, וכשיש צד אחד שמרגיש שהוא יכול לאיים יותר – לעולם לא יהיה פתרון. "ברגע שיוצרים שוויוניות, מגבירים את המוטיבציה להידבר למען הילד. בית המשפט בעצם יאלץ את ההורים להכיר בעובדה שהילד זקוק הן לאמא והן לאבא, וגם עורכי הדין יפנימו את המסר ויבינו שאין העדפה לאף אחד מההורים. כך, ב־90 אחוזים מהמקרים תיווצר דינמיקה שתקבע מתי הילדים אצל אמא ומתי אצל אבא."

טוענים מתנגדי החוק כי במציאות הישראלית הגברים עובדים שעות רבות יותר מהנשים, כך שבדינמיקה שאינה מוציאה האמהות ישוה עם ילדיהן אותם פרקי זמן, בעוד תשלומי המזונות יופחתו.

"לכן אני בדעה שאם יש אחריות הורית משותפת, צריך להיות גם איוון משאבים. כלומר, אם אחד ההורים משתכר יותר מהאחר, עליו להעביר ממשאביו לילדים, על פי תוכנית הורית שתבדוק באילו פעילויות הם משתתפים וכמה כספים הם צריכים. בגלל הקונפליקט, לא תמיד ברור לאן הולך הכסף, ולכן רצוי 'לצבוע' אותו לצרכים ברורים של הילדים."

איך ועדת שניט נתנה ביטוי לצורך הזה?

"הוועדה לא נכנסה כלל לפן הכלכלי", מודה שגיא-שוורץ. רעיון נוסף שהעלה, ולא טופל בידי הוועדה, הוא מינוי 'ידד לילד' מטעם בית המשפט: גורם שתפקידו להתערב כאשר ההורים עסוקים בהתכתשויות ואינם רואים את טובת ילדיהם. "ההצעה נפלה כי הוועדה הייתה זהירה מאוד. פרופ' שניט התנגד לכלול דברים שעלולים לעלות כסף, כיוון שאז האוצר עלול לטרפד את הצעת החוק. כיום יש פונקציה דומה שנקראת 'אפוטרופוס לדין'. אני חושב שצריך למנות במקרים תכופים יותר 'אפוטרופוס לדין'."

"את יודעת מה זה בשביל הורה משכיל, שיש גורם שלישי בעל סמכות מטעם בית המשפט לקבל החלטות לטובת הילד שלו, מתוך הכרה שבני הזוג מתנהגים בצורה ילדותית ואינם מסוגלים לפתור בעיות? הגורם הזה יכול, למשל, להחליט לאיזה בית ספר הילד ילך. את יודעת איזו השפלה זאת? אני לא בעד להשפיל אנשים, אבל אני חושב שצריכה להיות אפס סובלנות כלפי מריבות שמתקיימות על גב הילדים. ועדיין חשוב לי להדגיש שמדובר ביוצאים מן הכלל, ואסור שהם יהיו אלו שישפיעו על החשיבה שלנו לטובת הרוב."

כשאבא לא בא

אם ארגוני הנשים אינם שבעי רצון ממסקנותיה הסופיות של ועדת שניט, יש מהשתאכזב כבר מהתנהלותה לקראת גיבוש ההמלצות. בדבריו בפני הוועדה העיר יצחק קדמן, יו"ר המועצה לשלום הילד, כי "המועצה מצרה על כי הוזמנה לוועדה רק בשלב שבו הצעת החוק כבר נתגבשה וכבר נוסחה, ולא בשלבים קודמים בהם ניתן היה להשפיע על עקרונותיה". המועצה לשלום הילד, הוא

מציין, מטפלת ב־10,000 פניות בשנה, שכ־20 אחוזים מהן קשורים לסכסוכי גירושין, ועל כן מן הראוי היה לתת לה מקום מכובד יותר בדיונים.

באשר להמלצות, קדמן מבהיר כי הוא מתנגד להן בשל הפרוצדורה הארוכה והמסובכת שיוצרת הצעת החוק. "הפרוצדורה הזאת מאפשרת התכתשויות אינסוף בין בני הזוג, תוך הפעלת לחצים על הילד ותוך שימוש בו וב'זכויותיו'". המועצה בראשותו ניסחה מסמך הערות ארוך, ובו בין היתר ביקורת על ביטול חוקת הגיל הרך. "השקט הנפשי של הקטין, שלומנו הנפשי, זכותו למדור שקט היא הזכות העליונה, גם במחיר פגיעה בזכויותיהם של אחרים", נכתב שם.

בהמשך המסמך כותב קדמן: "גם אם יש הטוענים כי חוקת הגיל הרך צריכה להיבחן מחדש נוכח הזמנים המשתנים ונוכח התמורות והחידושים בתחום מדעי ההתנהגות והפסיכולוגיה, ברור כי יש להיזהר מצעד דרסטי שעלול לפגוע בילדים. מדובר במהפכה של ממש, שספק אם השלכותיה נשקלו עד תום והיא נעשית ללא ששמענו הנמקות רציניות וללא שהצביעו בפנינו על בסיס נתונים המלמדים על נחיצותה ותועלתה. ביטולה של חוקת הגיל הרך יגרום להתמשכותם של ההליכים המשפטיים ולהיווצרותם של דיונים אינסופיים, הגשת חוות דעת, הבאת מומחים והתכתשויות ארוכות. רק בעובדה זו יש כדי להסב נזק רב לילדים רכים בשנים, אשר פרקי הזמן החולפים וחוסר הוודאות סביבם, הנם בעלי משמעות מכרעת וקריטית עבורם."

עו"ד עציון מצביעה על נושאים נוספים שהוועדה לא טיפלה בהם, כמו למשל הפיכת הסדרי הראייה מזכות לחובה. כיום אבא ואמא יכולים לדרוש הסדרי ראייה, מועדים קבועים שבהם יהיו הילדים ברשותם (ולא ברשות ההורה המשמורן), אולם אין להם חובה לקבל את הילדים בימים ובשעות שנקבעו בהסדר זה. רבות מהאמהות הגרושות מכירות את התמונה הקשה של ילד שממתין שעות לאביו, אך הלה לא מגיע לאסוף אותו. בישיבות הוועדה הציעה עציון להטיל סנקציות על הורה שאינו מקיים את הסדרי הראייה שנקבעו בעבורו, אך הצעתה לא התקבלה.

"בוועדה ראו בשינוי הזה חוק מתנך, מעין הצהרת כוונות מה צריכה להיות נורמת ההתנהגות של ההורים", מסבירה עציון. בהצעת החוק שנוסחה במרכז רקמן ישנה התייחסות לבעיה הכאובה הזו. "ההצעה שלנו", מסבירה הלפרין-קדרי, "שמה במרכז את הילד ואת טובתו ומדגישה כי הילדים הקטנים הם הנפגעים המרכזיים מהפרה של הסדרי ראייה. לפיכך חובתו של בית המשפט להגן על טובתם בדרכים שונות, לרבות הטלת סנקציה על ההורה המפר את הסדרי הראייה."

השינוי שמציעה ועדת שניט היה יכול להועיל כחלק מרפורמה שלמה, אומרת עו"ד עציון, אבל פרימת חוט אחד מתוך המארג היא חסרת משמעות. "אם רוצים שינוי חברתי, יש לקדם אותו בשלב החיים המשותפים. למשל, לעודד הסדרים שתומכים בהורים במקומות עבודה, לתת לאבות חופשת לידה וכדומה. במצב המשפטי הקיים בישראל, הוועדה רק נתנה כלי נוסף לסחיטת הנשים". ■

לתגובות: dyokan@makorishon.co.il